Yrittäjyys ja elinkeinopolitiikka
Timo Vuori

18.10.2021

HE 146/2021

Yritysten kilpailukyky ja vienninedistäminen - talousarvioehdotus 2022

1. YLEISET NÄKEMYKSET

Talous toipuu pandemiasta: Talouskehityksen arvioidaan olevan vuonna 2022 vahvaa, kun maailmantalous ja Suomen talous kasvavat edelleen nopeasti koronakriisin aiheuttamasta kuopasta. Tämä tarjoaa suomalaisyrityksille mahdollisuuksia kasvattaa vientiään. Valtiovarainministeriö ennustaa kuitenkin Suomen talouskasvun hidastuvan selvästi vuonna 2023, ja nopeutunut kasvu jäisi lyhyeksi suhdanneluonteiseksi kiihdytykseksi. Valtiovarainministeriön oletuksia talouskehityksestä ovat hyvin perusteltuja. On ilmeistä, että nopean kasvun raja tulee Suomessa pian vastaan, sillä jo nyt työnantajat kärsivät merkittävästä osaajapulasta. Samaan aikaan on vaarana, ettei Suomi ei riittävän ripeästi pääse hyötymään maailmantalouden kasvusta ennen talouskasvun tasaantumista.

Vienti virkistynyt viime aikoina: Tuoreimpien ulkomaankauppatilastojen perusteella Suomen tavaraviennin arvo on kasvanut vauhdilla, mutta se on ollut seurausta pääosin hintojen noususta. Viennin volyymi on kasvanut kansainvälistä kysyntää hitaammin kuin esimerkiksi Saksassa tai Ruotsissa. Maailmalla piristynyt kysyntä on kohdistunut erityisesti kulutustavaroihin, kun Suomen talouden ja viennin vahvuudet perustuvat yhä pitkälti investointituotteisiin. Eri maiden massiiviset talouden elpymis- ja uudistumispaketit energia- ja ympäristöteknologiasta digitalisaatioon ja televiestintäverkkoihin voivat sen sijaan tarjota suomalaisyrityksille merkittäviä vientimahdollisuuksia. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että yritysten kansainvälinen kilpailukyky on kunnossa ja vienninedistämistoimissamme olemme hereillä.

Kansainvälinen kilpailukyky vaatii jatkuvaa kehittämistä: Yritysten kilpailukyvyn ja viennin edistämisen kannalta keskeisestä on, millaisen toimintaympäristön Suomen valtio tarjoaa yrityksille kasvaa ja kansainvälistyä sekä miten yritysten vientiponnisteluita - niiden koosta ja toimialasta riippumatta - Suomen valtio pystyy omalta osaltaan tukemaan kotimaassa ja ennen kaikkea edistämään vientimarkkinoilla.

Tällä hetkellä toimintaympäristössä yrityksiä huolestuttavat ja niiden kilpailukykyyn suoraan vaikuttavat tekijät koskevat työvoima- ja osaajapulaa sekä sääntelyn, verotuksen ja luvituksen ennakoitavuutta, energian hintaa ja rahoituksen saatavuutta.

Vienninedistäminen oltava ketterää ja pitkäjännitteistä: Vienninedistämisessä keskeinen haaste on, kuinka hyvin julkiset Team Finland-palvelut (kuten ELY-keskukset, BusinessFinland, Finnvera, edustustot) toimivat ja tarjoavat yrityksille markkinatietoa, rahoitusta ja muita vienninedistämistoimia alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti verrokkimaiden, kuten Ruotsin, Tanskan ja Saksan vastaaviin palveluihin verrattuna.

2. YKSITYISKOHTAISET KOMMENTIT

2.1 Työllisyys ja kilpailukyky

Osaajapulaa helpotettava eri keinoin: Kansainvälistä kauppaa käyvien yritysten kilpailukyvyn ja viennin kannalta keskeinen haaste on jo nyt se, että työnantajat kärsivät merkittävästä, kasvavasta osaajapulasta. Rakenteelliset työllisyyttä edistävät päätökset ovat yhä tekemättä eivätkä ne näy riittävästi tässäkään talousarvioehdotuksessa. EK on jo lausunut asiasta erikseen valtiovarainvaliokunnalle.

EK on tyytyväinen, että Migrin, ulkoministeriön sekä TE-toimistojen saamiin lisäresursseihin ja elvytyspaketin lupajärjestelmän automatisointia koskeviin päätöksiin. Nyt näiden toimijoiden tulee osoittaa johtajuutta ja nopeasti käytännössä varmistaa, että ne pystyvät purkamaan lupajonot, joissa yhä tuhansia osaajia erityisasiantuntijoista muihin työntekijöihin odottaa myönteistä lupapäätöstä työn aloittamiseksi.

EK pitää hyvänä, että hallitus on päättänyt toteuttaa **erityisasiantuntijoiden ja kasvuyrittäjien oleskeluluville** kahden viikon pikakaistan vuoden 2022 aikana. Samoin päätös kansallisen D-viisumin laajentamisesta opiskelijoille ja tutkijoille sekä heidän perheenjäsenilleen helpottaa osaltaan sitä että yritykset löytäisivät sellaista, kansainvälisessäkin kaupassa tarpeellista osaamista, mitä kotimaassa ei välttämättä ole tarjolla.

On myös perusteltua, että osaavan työvoiman maahanmuuton ja kotoutumisen edistämiseksi perustetaan **Work In Finland -tukirakenne** TE-toimistojen ja Business Finlandin yhteistyönä.

TE-palveluilta kaivataan monipuolisuutta: Sen sijaan EK ei näe hyvänä kehityksenä TE-toimistojen tehtävien siirtoa kuntien vastuulle. Muutoksessa ei myöskään huomioitu mahdollisuutta ottaa mukaan yksityistä henkilöstöpalvelualaa, vaan muutos viedään läpi palkkaamalla uusia määräaikaisia henkilöitä TE-toimistoihin.

EK korostaa, että osaavan työvoiman tarpeen nopea tyydyttäminen on välttämätöntä yritysten kilpailukyvyn ja Suomen viennin mukaan lukien tavara- ja palveluvienti sekä matkailuvienti toimivuuden varmistamiseksi.

2.2 Tutkimus- ja innovaatiotoiminta

Tutkimus- ja innovaatiotoiminnan rahoitus kuntoon: Suomen tavoitteena on oltava, että korkeatasoinen tutkimus, ainutlaatuiset kokeiluympäristöt ja julkiset innovaatiokannustimet tekevät Suomesta vetovoimaiseen investointikohteen yritysten harkitessa TKI-toimintojen sijoittamista. Tällä hetkellä haasteena on julkisten toimien pitkäjännitteisyyden puute ja rahoituksen taso. Yritysten tekevät sijoituspaikkapäätökset usean vuoden aikaperspektiivillä. Niiden pitää luottaa toimintaympäristön ennakoitavuuteen yli vaalikausien.

Suomi on jäämässä TKI-toiminnassa pahasti jälkeen keskeisistä kilpailijamaista sekä tutkimuksen tasossa ja TKI-rahoituksen tasossa ja pitkäjännitteisyydessä. Yrityksille suunnatuissa T&K-avustuksisssa Suomi on OECD-maiden hännillä. Ennen kaikkea avustusmuotoista rahoitusta kaivataan, koska se luo nopeammin talouskasvua kuin lainarahoitus.

EK pitää myönteisenä talousarvioehdotuksessa, että TKI-rahoitusleikkauksia pystyttiin edes osittain korvaamaan toimilla, jotka turvaavat Suomen Akatemian rahoituksen vuodelle 2022. EK pitää kuitenkin välttämättömänä, että **TKI-rahoitus nostetaan neljään prosenttiin BKT:sta viimeistään 2030 mennessä**. Tavoite edellyttää, että julkista TKI-rahoitusta lisätään vuosittain 150-200 m€. Tavoitteen saavuttaminen onnistuu vain, jos yritykset tekevät merkittäviä investointipäätöksiä Suomeen.

EK pitää valitettavana, etteivät **TK-verokannustimet** toteutuneet nykyistä laajemmin. EK:n mielestä lisävähennysoikeus olisi tarpeellista laajentaa koskemaan yrityksen sisäisiä T&K-kuluja.

EK pitää myönteisenä, että tutkimus- ja kehittämistoimintaa tuetaan korottamalla **Business Finlandin avustusvaltuutta** 573 m€. Lisärahoitus tähän osoitetaan osana Suomen elpymis- ja palautumissuunnitelmaa.

2.3 Digitalisaatio

Onnistunut digitalisaatio tuo tuottavuutta ja lisää vientiä: Digitalisaatiolla on keskeinen rooli, kun kehitetään julkisen ja yksityisen sektorin tuottavuutta ja ilmastoneutraaliutta sekä kilpailukykyä suhteessa verokkimaihin.

Esimerkiksi vienninedistämisessä ja investointien sekä kansainvälisten osaajien houkuttelussa **toimivat ja asiakasystävälliset, digitaaliset julkiset palvelut** voivat tuoda lisäarvoa Suomen kiinnostavuuden ja vientiyritysten kilpailukyvyn vahvistamisessa. Täten yrityksille lisäarvoa tuottavia, virtuaalisia Team Finland-palveluita kuten **Virtual Finland** -hanke on määrätietoisesti saatettava valmiiksi.

Samoin **eri ministeriöiden ja hallinnon alojen toiminnan sekä palveluiden siiloutumista** voidaan ehkäistä digitalisaation avulla. Esimerkiksi vientiyritysten asiakirjojen legalisointi kohdemaiden viranomaistarpeita varten on yhä jonkin verran vaivalloista Suomessa, jossa asiakirjoja legalisoivien tahojen kuten ulkoministeriö ja Digi- ja väestötietovirasto yhteiset

digitaaliset tietokannat eivät ole toimivia. Vientiyrityksen näkökulmasta ns. yhden luukun periaate ei vielä toteudu.

EK:n mielestä Suomen pitää olla Euroopan unionissa, jopa maailmassa johtavia digitalouksia, jossa julkinen ja yksityinen sektori tavoittelevat edelläkävijyyttä digitaalisten palveluiden ja tuotteiden toteuttamisessa teknologisen johtajuuden ohella. Tämä luo onnistuessa vientiyrityksille **välttämättömiä kotimaisia referenssejä** näiden tarjotessa tuotteita ja palveluita vientimarkkinoille. Samalla Suomen on aktiivisesti vaikutettava tätä tukevaan kansainväliseen ja EU-tason sääntelyyn sekä varmistettava samalla kansallisen **sääntelyn edelläkävijyys**.

EK:n mielestä työ- ja elinkeinoministeriön käynnistämä **Yritysten digitalous-hanke** palvelee näitä tavoitteita ja sille on varmistettava pitkäjännitteinen rahoitus. Talousarviossa on varmistettava riittävä rahoitus **Business Finlandin T&K-tukena ns. kehittyvään valmistukseen** mukaan lukien uudet digitaaliset teknologiat kuten tekoäly ja digikaksoset edistämiseksi. Samalla on panostettava tähän liittyvään tutkimukseen sekä pk-yritysten digitalisaatiota edistäviin toimiin kuten **yhteiskehitysympäristöihin**.

EK haluaa kiinnittää huomiota siihen, että Euroopan strategisen autonomian ja kansainvälisen kilpailukyvyn vahvistamisessa mikroelektroniikka ja puolijohdeteollisuus tulee olemaan erityisen kehittämisen kohteena kuten komission puheenjohtaja van der Leyenin aloite European Chips Act-hankkeesta osoittaa. **Suomen puolijohdeteollisuuden ekosysteemi** kuuluvat yritykset ovat omilla alueillaan maailman huippua. Suomen on toisaalta EU:ssa vahvasti edistettävä asiaa ja samalla varmistettava suomalaisyritysten pääsy eurooppalaisiin **IPCEI-hankkeisiin ja arvoketjuihin**. Tämä edellyttää riittävän julkisen tuen varmistamista näillä yrityksille.

2.4 Yrittäjyys ja kansainvälistyminen

Pk-yritysten merkittävin haaste ja kasvun pullonkaula on tällä hetkellä pula osaavasta työvoimasta, johon tulisi löytää ratkaisukeinoja mm. täsmäkoulutuksen ja työperäisen maahanmuuton toimintamalleja kehittämällä.

EK:n mielestä talousarvoesityksessä on runsaasti hyviä ehdotuksia pk-yritysten kansainvälistymisen ja kasvun edistämiseksi, mutta näitä tukevat resurssit ja niiden painotukset eri instrumenttien välillä ovat yhä varsin vaatimattomat (esim. momentti 51).

Yrityksille hyödyllisintä ovat **suorat, kilpailukykyä edistävät tukimuodot** kuten tki-tuet, -tki-lainat ja tki-verovähennykset. Lisäksi **vientiluottojen toimivuuden** turvaaminen on Suomelle keskeistä, samoin kuin pk-yrityksille suunnattujen pienempien vientikauppojen ostajaluottojen nopea käyttöönotto verrokkimaidemme tapaan.

Yrityksiä ei pidä asettaa perusteetta eriarvoiseen asemaan niiden maantieteellisen sijainnin perustella, joten investointituet tulisi olla saatavilla paikasta riippumatta. Instrumentteja kehitettäessä tulee huomioida palveluiden osuuden nopea kasvu kokonaisviennistämme

siten, että vienninedistämistoimet ja -instrumentit palvelevat **tavaraviennin ohella myös palveluvientiä**.

Team Finland-toimijoiden tavoitteiden asettamisessa on syytä kiinnittää huomiota siihen, että viennin kasvua pystyvät nopeammin lisäämään **yritykset, jotka jo harjoittavat vientiä** ja ovat osoittaneen markkinoilla kansainvälisen kilpailukykynsä laajentamalla liiketoimintaansa ja kehittämällä t&k-toimilla kilpailukykyään. Samoin palvelusisällössä tulee huomioida kansainvälistymisen eri vaiheissa olevien yritysten erilaiset tarpeet.

Mikro- ja pienten yritysten vientiä voidaan kehittää isojen ja pk-yritysten yhteistyötä tiivistämällä. Suuremmat pk-yrityksetkin voivat toimia pienempien yritysten kumppaneina myynnissä ja markkinoissa nykyisille asiakkaille ja uusillekin markkinoille. Julkisin toimin voidaan kiihdyttää pienten yritysten kasvua keskisuuriksi yrityksiksi, missä työssä TEM:n käynnissä olevan **Mittelsstand -yritysstrategian** onnistumisen merkitys korostuu. Keskisuuri yrityssegmentti omaa vahvan potentiaalin uusien työpaikkojen luomiseen, viennin kasvattamiseen sekä lisäverotulojen kerryttämiseen.

2.5 Vienninedistäminen

Kansainvälisillä markkinoilla toimivien yritysten on pysyttävä kansallisesti mahdollisimman tasavertaisesti hyödyntämään yritysten kansainvälistä kilpailukykyä, vientiä ja investointeja edistäviä julkisia palveluita.

Tästä syystä on keskeistä, kuinka toimivasti ja asiakaslähtöisesti valtakunnalliset ja kansainväliset **Team Finland-palvelut**, mukaan lukien BusinessFinland ja Finnvera, tuodaan alueellisesti yritysten saataville koko maassa. On tärkeää luoda **pk-yrityksille selkeät palvelupolut** alueilta kohdemarkkinoille, huomioiden samalla eri alueellisten toimijoiden vahvuudet yritysten aktivoimisessa. Tässä korostuu myös toimivien ja riittävästi resursoitujen alueellisten ja kunnallisten yrityspalveluiden merkitys.

TEM:n ja UM:n yhteistyössä laatima **Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma** ja siinä asetetut tavoitteet on saatava valmiiksi vuoden 2022 aikana. Samalla on kehitettävä **Team Finland- ja Business Finland-toimintaa tehtyjen evaluointien** perusteella, mutta vältettävä uusien strategioiden käynnistämistä. Suomen julkisissa vienninedistämispalveluissa on nyt keskityttävä **markkina- ja asiakastarpeeseen** vastaamiseen jatkuvien organisaatiouudistusten sijasta. Sen sijaan julkisten organisaatioiden on syytä toki jatkuvasti kehittää omaa asiakaspalveluaan sekä sen edellyttämällä tavalla organisaation johtamista ja kpi-tavoitteiden asettamista.

Suomessa kaivataan myös ennakkoluulotonta ajattelua, mikäli suomalaisyritysten halutaan pääsevän tehokkaasti mukaan tavoittelemaan eri **EU-maiden elpymistoimien** luomia markkinamahdollisuuksia. Erityisesti tällöin korostuu lokaaliin markkinatarpeeseen, kysyntään reagointia ja siihen ratkaisuiden kokoaminen Suomessa. EK:n käynnistämä Digital Game Changer -hanke on hyvä esimerkki uudesta toimintatavasta, jota nyt jatkavat Business Finland ja ulkoministeriön lähetystöt uusilla Team Finland -resursseilla täydennettynä.

Yrittäjyys ja elinkeinopolitiikka
Timo Vuori 18.10.2021

Vienninedistämiseltä kaivataan uudenlaista ketteryyttä vastata markkinatarpeeseen perinteisten vientiohjelmien ohessa.

Suomessa on pitkäjännitteisesti vahvistettava **julkisia vienninedistämispalveluita ja niiden resursseja** kohti pohjoismaista verrokkitasoa. Tällöin tulee kiinnittää huomiota asiakastarpeisiin vastaamiseen, ottaen huomioon verrokkimaiden kuten Ruotsin ja Tanskan palvelumallit. Olennaista on keskittyä myös saatujen resurssien tehokkaaseen hyödyntämiseen viennin kasvun vahvistamiseksi.

Helsinki 18.10.2021

Kunnioittavasti

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

Timo Vuori
Johtaja